

קטעי עיתונות אודות הרבי רש"ש מאמשינוב

אוטבוצק הוכרה גם כבירת האדמורי"ם בפולין, בגלל הסיבות שהזכרנו קבעו שמה את דירתם כמעט כל גדולי אדמורי"י פולין, והמקום נהפך למרכז התורה והחסידות במדינה. היו גדולי חסידות שגרו שמה רק בחודשי הקיץ, מאחרי חג הפסח עד אחרי חג הסוכות, והיו כאלה שקבעו שמה את דירתם למשך כל חדשי השנה. גדולי ישראל היו מנצלים את ישיבתם בעיר לדיונים ציבוריים משותפים בעניני כלל ישראל, וביתו של הרבי ר' שמעון שלום מאמשינוב שימש כתל תלפיות וכמקום התוועדות והתכנסות, ההליכה לדיונים ולאספות היתה קשה עליו, לכן היו גדולי ישראל משכימים לפתחו ומקיימים את דיוניהם בביתו, בכדי לשתפו בדיוניהם.

גאון גדול היה בנגלה ובנסתר, הכיר את כל בעיות החיים של הכלל והפרט. בהיותו צעיר לימים כבר פעל גדולות ונצורות בעניני ציבור ושימש כשליחו הנאמן וכיד ימינו של אביו האדמורי"ר הגדול והקדוש רבי מנחם מאמשינוב שהיה אחד העסקנים הגדולים בדור ההוא.

נמצאתי בבית הקדוש הזה וזכיתי להסתכל מקרוב בעבודתו הקדושה, ביום – בתפילה ובהושטת עזרה לכל הפונים אליו, ובלילה – לגירסא. עוד מצלצל באוזני קולו הנעים בזמן שהיה יושב ועוסק בתורה כל הלילה, וקיים 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות', והיה הולך לנוח קמעא רק אחרי קריאת שמע של שחרית.

זכיתי גם להימנות על שליחיו להמציא עזרה וסעד לנזקקים. לפניו היה מונח תמיד פנקס ובו היה רושם שמותיהם וכתובותיהם של כל הנזקקים לעזרתו, ואח"כ היה ממציא להם את העזרה לכל אחד בצורה הנאותה לו.

הנני זוכר כשביקרתיו בביתו באוטבוצק, חצי שנה לפני פרוץ המלחמה, כשהתחיל לדבר אתי על ארץ ישראל זלגו עיניו דמעות מרוב געגועים לארץ ישראל, ונפשו יצאה בדברו על הארץ הזאת (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים יט אב תשט"ו).

א.

פלאי היה האיש הגדול הזה, למרות שהסתיר את מעשיו הכבירים בלבוש הפשטות, הוא היה מעורב בין הבריות, משוחח עם הפשוט שבפשוטים כעם הדומה לו, כואב את כאבו ומשתתף בצערו של כל אחד ואחד, הוא עורר אצל כל רואיו יראת כבוד ויחד עם זה גם אהבה עזה. מי שזכה לבוא אתו במגע אפילו רק פעם אחת נתקשר אליו בעבותות אהבה לתמיד. עיניו המאירות בזהר עילאי, הדר פניו, זקנו היורד על פי מידותיו ומענהו הרך, כל זה עורר דרך ארץ, ואפילו אדם בינוני הרגיש כי לפניו עומד איש אלקים קדוש וגדול בענקים.

השפעתו היתה גדולה על קרובים ורחוקים ולא רק חסידי אמשינוב וחרדים בכלל שמרו על מוצא פיו, אלא אפילו רחוקים מיהדות וגם, להבדיל, גוים באו לשאול בעצותיו ולקבל ברכותיו. הם קיבלו עליהם את דבריו והשפעתו זו ניצל לטובתם של אחרים, כי אין שיעור וערך למעשי הצדקה והחסד שלו.

גם בהיותו בשנת תרצ"ג בארץ ישראל – מספרים לי יהודים – שהיו ידועים לו כתובותיהם של כל ת"ח נזקקים בירושלים העתיקה והחדשה ושלח להם כל ערב שבת חבילות וכדומה.

כששאלהו לפעמים ילמדנו רבנו איך מפזר כל כך הרבה כסף לצדקה בזמן שבני ביתו סובלים דחקות – ענה: אנו מפרשים את הפסוק 'טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט', 'חונן' זהו חונן דל, 'מלוה', זוהי עזרה בין לעניים ובין לעשירים, את אלו צריכים לעשות בפזרנות, אבל את 'דבריו' וצרכיו צריכים לכלכל במשפט ובמדה... (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים כח אב תשי"ד).

ב.

הסתלקותו של רבנו הקדוש הצדיק הנשגב מרן רבנו ירחמיאל יהודה מאיר קאליש מאמשינוב-בית וגן, ירושלים, עוררה בקרבי זיכרונות על בית אביו, אותו בית רם ונישא, הבית הגדול שגידלו בו תורה, יראה, חסד וחסידות, בית הצה"ק אדמו"ר שמעון שלום קאליש זצלה"ה מאמשינוב באוטבוצק. היו אלה שנים של התעלות מלאי תוכן, כיום כשאנו נזכרים בכל מה שזכינו לראות במו עינינו בבית קדוש זה, מתמוגגים ממתיקות הזיכרונות ומרגישים עוד כעת בעת זכרון כל זה – התעלות והתרוממות רוח.

בדרך כלל היו השנים הללו משנת תרפ"ג, כשהורי הקדושים הי"ד עברו לגור מביאלא פודלסק לאוטבוצק עד לעלייתו לארץ ישראל בניסן תרצ"ו, שנים מלאי חוויות בעיר. זכיתי לראות כמעט את כל גדולי התורה והיראה ראשי אלפי רבבות ישראל מנהיגי החסידות בדור שלפני מלחמת העולם השנייה, הדור שהיה עשיר בגדולים צדיקים גאונים קדושים וטהורים שנספו על קידוש השם הי"ד, והיו נמצאים במרבית חודשי השנה בעיר הקיט "אוטבוצק" ושמה הם התגלו במלוא תפארתם הודם והדרם. ולו היו יכולים ארזי אוטבוצק הגבוהים לשוחח ולספר את כל מה שאפשר היה לשמוע ולראות בעיר זו, כמה דברי תורה, שירות ותשבחות למלך א-ל חי עולמים נאמרו שמה, כמה צדקה וחסד ומעשים טובים לשמים ולבריות נעשו בעיר זו שהייתה מיוחדת במינה, כי אליה באו חולי עמנו להתרפאות מכל קצווי ארץ פולין, ובנוסף למחלותיהם רח"ל היו ברובם גם עניים מרודים ויהודי אוטבוצק שבעצמם עבדו קשה לפרנסת ביתם הושיטו להם מלוא עזרתם בגוף ובממון – היינו יכולים למלאות אלפי גיליונות ולחבר עשרות ספרים על כל מה שראינו. ואשרי עין ראתה אלה.

בעיקר נקשרנו בקשרים נפשיים הדוקים לביתו של הרבי מאמשינוב זצוק"ל, בחצרו גרנו במשך שנות היותנו באוטבוצק¹. ובבית קדוש ונשגב זה כמעט וגודלתי והייתי עד לכל המתרחש משך כל אותן השנים, ביום ובלילה תמיד היו דלתי ושערי בית הרבי מאמשינוב פתוחים לרווחה.

כבר הדגשנו שבאמשינוב טושטשו הגבולות שבין יום ללילה, והיהודים הפשוטים התמימים והישרים שהיו טרודים על המחיה ועל הכלכלה לעשות צדקה בכל עת ולפרנס את בני משפחתם, כשהיו עולים לרבם הגדול בצר להם, לשאול בעצתו של הרבי אשר מחונן בחכמת אלוקים ולהתברך מפיו הקדוש, והיו מגיעים שבורים ורצוצים מצרותיהם, מטרדותיהם ומטלטולי הדרך הקשים מהעיירות והערים המרוחקים, מי בעגלות ומי באוטובוסים בכבישי פולין הידועים של הימים ההם עם האבנים החדות שהיו מרסקות ושוברות את עצמות הנוסעים והמטולטלים עליהם – מתי שהגיעו לבית הרבי מאמשינוב ואפילו אחרי חצות הלילה, מצאו אור וחמימות, אורה מרוממת, "שלום עליכם" עם כוס חמין, וזה כבר השקט את רוחם. וכשזכו להיכנס לקדוש פנימה, התייצבו מול הרבי וראו את קלסתר ותואר פניו, עיניו החדות והמלבבות, הם כבר היו שקטים ורגועים והיו מסוגלים להציג את שאלותיהם ובקשותיהם בשלוות רוח ובישוב הדעת, ותשובות הרבי שהיו שקולות ומדודות ורציניות מצאו לב פתוח ואוזניים קשובות. ובזה כבר מצאו תרופה, נוחם ועידוד במצבם הקשה.

בבית רם ונישא זה זכינו לראות וליהנות מזיו פניהם האצילות של כל גדולי ישראל וצדיקי הדור שבאו לאוטבוצק לנפוש ולשאוב מאווירה הצח והמבריא. היו עוברים את בית הרבי מאמשינוב כשבאו לבקרו בביקורי נימוסים כבני מרון, ואחר כך הרבי היה מחזיר להם ביקורי גומלין.

ומאחר שהמשמש בקדוש ר' מענדיל, היה כבר זקן מופלג ישיש ותשוש אשר בקושי סחב את רגליו העייפות, היה הרבי רגיל לקחת בן לווייה את שהיה מצוי אז בבית המדרש שלו. ומאחר שגרנו כאמור בחצרו, זכיתי להתלוות לרבי במאות ביקורים כאלה, ואז כנער ובחור צעיר לא הבינתי להעריך ערך מפגשים אלה שבין גדולי ישראל. והיום כאשר הנני מעורר בזיכרוני אותם מפגשי צדיקים של מורי ומאורי ישראל אני מתרגש ונרעד מכל פגישה שהנני נזכר בצורות ישיבתם יחד ואופן דבריהם ותוכן שיחותיהם שהיו חובקות זרועות עולם. והיו נוהגים כי בהתחלת המפגש, הוזמן כל הקהל שהיה אז מחוץ לחדרו של הרבי, בבית המדרש, לתוך חדר הקבלה להשתתף בקבלת פני האורח, ולכולם הוגשו מגדנות ומשקה וכל אחד שתה לחיים עם האורח ומארחו. בינתיים הקשיבו לשיחות הקודש שביניהם בדברי תורה, חסד וחסידות, ואחר כך פרשו להתבודדות לשיחה סודית בעניינים שעל הפרק בצרכי ציבור וכלל ישראל.

¹ בעיתון שערים ג אלול תשכ"ו כותב הרב איידלמן: עברנו מביאלה-פודלסקי בשנת תרפ"ד (1924).... דירתנו הראשונה היתה ברחוב ראימאנטן 11 ע"י שבידר... גרנו שם שנתיים בערך, ומאחר שהדירה היתה קטנה שכרנו דירה יותר גדולה בחצרו של הרבי מאמשינוב, ברחוב גארנה 22, דירתנו היתה בקומה שניה והיו עולים במדרגות עץ שהיו בחוץ ללא חדר מדרגות.

ובעיתון שערים ז אלול תשל"ה: בבית רם ונישא זה של הרבי מאמשינוב כמעט וגודלתי משך שנים עשר שנים רצופות, משנת תרפ"ד עד לשנת תרצ"ו כשעליתי לארץ ישראל.

כך היו נראים הדברים בבית הרבי הגדול הרש"ש מאמשינוב משך כל ימות השנה. וכשאנו מגיעים לחודשי ההתכוננות לקראת ימי החגים הגדולים, כהתחלת ימי ניסן לקראת חג הפסח, וימי חודש אלול לקראת הימים הנוראים וחג הסוכות, כשהרבי זצוק"ל היה שקוע כל כולו בהתכוננות בזיכור וטיהור לקראת הימים הבאים, כמובן גם אז נזקק לכל יהודי שבא אליו עם צרותיו ובקשותיו ושאלותיו ולא דחה שום יהודי בגלל טרדותיו בעבודת הקודש של ההכנות.

חודש ניסן היה הרבי מתכונן גם בעבודה פיזית, בעצמו פקד על ניקוי כל פינה בבית ובחדרים הרבים. בעצמו היה מוציא כל ספר תורה מארון הקודש, היה מנער את המעילים, מוריד את האבק מעצי החיים, ואשרינו שזכינו להיות לו לעזר. וכשהגיעו לשני לילות הסדר, ראו והרגישו עד כמה שהרבי עלה והתעלה, ובזמן שעסק בניקוי הבית, הספרים והארונות, הוא ניקה וטיהר גם את נשמתו הקדושה והטהורה. וכל אלה שראו אותו במעמד נשגב ונהדר זה חשבו בלבם "ואנן מה נענה אבתריה"? אם הרבי שהוא כולו קודש לעבודת ה' ולתורתו ולדביקות בבורא עולם כל כך עובד עם עצמו, איך אנחנו, יהודים השקועים כל השנה בהבלי עולם הזה, צריכים לעבוד עם עצמנו!

וכשהגיע חודש אלול, וככל שהתקרבו ימי התשובה: ראש השנה, יום הכפורים, חג הסוכות והימים שביניהם, ראו והרגישו איך שהרבי עולה ומתעלה במעלות הקודש, הולך ומתקרב ליום הגדול והקדוש בקדושה עילאית. וכל אלה שזכו להיות בימים אלה במחיצתו, הרגישו את עצמם בבחינת "בהראות לה נועם זיווך". אין בכוחי לתאר במילים את הנועם והמתיקות שהרגשנו אז. פניו של הרבי, שהיו תמיד מלאי רוח והדר, קרנו הרבה יותר בימים הקדושים. כל שיחות הימים הללו נסבו על עניינים שבנפש ועבודת השם. וגם היהודים הנעימים שפקדו את בית הרבי בימים אלה, לא באו כפי שהיו באים בשאר חודשי השנה, בבעיות שבחומר: פרנסה, כלכלה, בריאות וכדומה, אלא בקשותיהם היו אז בענייני הדרכה והוראות לעבודת השם, איך להתפלל למען כבוד שמו יתברך, ואיך לעשות צדקה וחסד עם אחים (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים ט תשרי תשל"ז).

ג.

כידוע לא היו באמשינוב גבולות בין יום ולילה. תמיד למדו והתפללו, תמיד עסקו בצדקה וחסד, וגם השולחנות בלילות שבת וחג נערכו אחרי חצות הלילה. והנני זוכר עוד את צורת דיבורם של החסידים שעלו להסתופף בצל קדשו, כי באמשינוב שוברים את הבהמיות והחומר. היה בא החסיד מהעיירה המרוחקת, אחרי טלטולי הדרך הקשים, אחרי ששת ימי עבודה מפרכת על המחיה ועל הכלכלה, עייף ויגע – טובל גופו, נכנס לקבל "שלום עליכם" אצל הרבי, מקבל שבת. ובידעו כי עד שהרבי ייכנס לשולחן יקח עוד מספר שעות, הוא עולה לחדר האכסניה שלו לנוח קמעה. קר לו בכל עצמותיו, נכנס למיטה ונרדם קצת.

והנה בא ר' מענדלי, המשמש הישיש אשר בקושי הוא כבר גורר את רגליו, מתחיל לדפוק בדלתות בקריאה: "קומו, נכנסים לקידוש"! ואז מתעוררים, מרגישים מחדש את הקור בעצמות לאחר שרק התחילו להתחמם תחת השמיכה וקשה לקום ולצאת מתחת השמיכה החמה... אבל זה רק ברגעים

הראשונים. כשמתאוששים ומתגברים, יורדים לבית המדרש. הרבי, במאור פניו המלטף והמחמם נכנס ומקדש, ומרגישים טעם גן עדן ועונג שבת "מעין עולם הבא". שוכחים מהסבל הרגעי, ומתעלים ומתרוממים בקדושה של מעלה. ואם זה ליל שבת משבתות הקיץ, היה יותר קל גם מבחינה גשמית. הרגשת האוויר הצח, משב רוח מהחוף, כל הדלתות והחלונות פתוחים (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים ז אלול תשל"ה).

ד.

הרבי ר' מנחם מאמשינוב היה נוסף לגדולתו בתורה וגדולי המשפיעים בדורו – גם אחד מגדולי העסקנים והשתדלנים תחת השילטון הצאר הרוסי. בנו הגדול רבי שמעון שלום פעל כשליחו הנאמן בכל עת שהיה צורך להזעיק את גדולי ישראל לבטל גזירה רעה על ישראל או להופיע יחד עם נבחרי העם גדולי התורה והיראה לפני רבי ושרי המדינה. הוא היה מופיע כבא כחו של אביו שמצב בריאותו לא הרשה לו תמיד להטלטל לוורשא או לעיר המחוזות האחרות. רבי שמעון שלום הצליח במתק שפתיו שהוצקו חן וחסד ובקלסתר פניו עזר הרבה לרכך קשיחות לבם של שרי הצאר ועוזריהם, הפקידים והממונים הפולניים. לשם כך הוא היה יושב תמיד בוורשא להיות מוכן ומזומן בכל עת ובכל רגע להגן על זכויות ועל כבוד ישראל (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים כ אב תשי"ח).

ה.

אם הרבי הרש"ש – הרבנית של אדמו"ר רבי מנחם קאליש מאמשינוב, שזכתה לשיבה טובה, אסתר גאלדה ע"ה, בחרה למקום מגורה את בית בנה הקדוש הרש"ש באוטווצק, ושם גרה עד פטירתה. לה היו שלשה בנים, הבכור – אדמו"ר רבי יוסף באמשינוב, ולו היו עשר בנות ושלושה בנים. בן נוסף היה רבי אברהם מאמשינוב – אדמו"ר ברדומסק שהיה מפורסם כצדיק גדול ועובד ה' במסירות נפש. ובת שהיתה נשואה להרה"צ אדמו"ר ר' יעקב ארי' מורגנשטרן (הרבי מוישקאוו), בנו וממלא מקומו של הרבי הגדול אדמו"ר רבי צבי הירש מלומז', שהיה בנו של הרבי ר' דוד, האדמו"ר האמצעי מקוצק, שהיה בנו וממלא מקומו של השרף מקוצק. גם לרבי מוישקאוו חתנו של הרבי ר' מנחם מאמשינוב היו עשרה בנים ובת אחת – היא הרבנית יוטא טויבא אשת רבנו הריי"מ מאמשינוב. כולם – הבנים החתנים והנכדים היו באים לעתים תדירות לבית דודם הרש"ש באוטווצק (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים י סיון תשל"ו).

ו.

חצר אמשינוב באוטבוצק נטלה לחלקה את הטוב שבהתנהגות ומידות. שם היתה התלהבות קוצקאית, טוב לב, ואהבת ישראל של ר' לוי יצחק מברדיטשוב, הדלת אף פעם לא נסגרה מקבלת אורחים וסתם יהודים. שם לא אמדו את ערך הכסף – מה שהיה חילקו לעניים וליהודים נזקקים. בחצר אמשינוב התעסקו לא עם 'חסידות' בלבד, אלא גם ישבו יומם ולילה ולמדו. אכן יצא שמם כתלמידי חכמים גדולים.

אבי היה מיועציו הנאמנים של הרבי מאמשינוב, כמו כן היה היחיד שמזכרוננו מידי מוצאי שבת כתב את דברי התורה שאמר הרבי בשבת.

יהודים באו [אפרעכטן?] טיש בחצר אמשינוב שבאוטווצק למרות שידעו שלא יהיו בתנאי נוחות, כמעט ללא שינה, אפילו רעבים. בחצר אמשינוב חיו מחוץ לגבולות הזמן. את השעון הוצרכו רק כדי לדעת מתי הדלקת נרות ולהכשרת בשר... ארוחת בוקר אכלו בשעות הצהריים, וארוחת צהריים בלילה. וביום טוב ניגשו לשולחן בשעה 3-4 בלילה. כך היו מתערבבים מושגי היום והלילה.

לכן שרו ורקדו בחצר אמשינוב עם כל הנשמה, עם כל המהות. ומי שלא ראה את החסידים רוקדים במעגל עם הרבי, מחוממים ומשולהבים, צרודים משירה, מופשטים מכל דאגה חומרית [מיט צעפראלטע קאפאטעס?] – זה אינו יכול לתאר לעצמו אנשים מאושרים באמת.

כך רקדו עד מאוחר לתוך הלילה, לא הסכימו ליפרד מהיום-טוב, מהשבת. נשמה-יתירהדיקע אמשינאווער חסידים... (ספר הזיכרון אוטווצק (עמוד 206) ר' משה אלברשטיין ז"ל, בתרגום חפשי מיידיש).

ז.

באוטווצק בימי ראש השנה, עברו לפני התיבה כשליחי ציבור הקדוש יהודים לא חזנים מקצועיים, אלא בעלי תפלה בעלי לב, מתוקים ונעימים. כ"בעל תוקע" שימש באותן השנים שגרנו באוטווצק אצל הרבי, ר' מרדכי מביאלא גדול, חסיד ישיש ות"ח גדול, איש הלכה, והוא היה בא גם לחג הפסח ותפקידו אז היה להורות את כל הלכות הפסח לבני הבית ולהשגיח שהכול יתנהל בדיוק לפי ההלכה (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים ט תשרי תשל"ז).

בין כסא לעשור היה הכול נעשה בהתלהבות ובהתרוממות הרוח. כל יום, כשהרבי היה נכנס לבית המדרש לאמירת סליחות, היה משרה בהופעתו מלאת ההוד והחן על כל קהל הקודש קדושה וטהרה והרגשה שצועדים לקראת היום המקודש ביותר שבו נזכה לדביקות ולהתמזגות עם א-לוקינו ועמנו, וניעשה לחטיבה אחת בעולמו של הקב"ה.

אור ליום הקריאה שלפני יום הכפורים, לקראת אמירת סליחות של "שלוש עשרה מידות", היו נכנסים לחדרו של הרבי, כפי שהיה נקרא "די שלום שטוב", מפני שבחדר זה היה מקבל כל מבקר "שלום עליכם" מיד קדשו של הרבי, והיה הרבי מלמד לפני הקהל ברמב"ם הלכות תשובה. בתוך הלימוד, היה מלווה את דברי הרמב"ם בהסברים ורעיונות נעלים על פי תורת החסידות והקבלה.

ביום ערב יום הכפורים, כולם חשו כבר בנכונות לתפלות היום הקדוש, והכול, אפילו הגשמיות של האוכל שבסעודות ערב יום הכפורים, נהפך לכולו קודש בבחינת "והיה לכם לאכלה", אפילו ה"לכם" היה קודש. וכן היו הדברי תורה שבסעודה המפסקת מוסבים תמיד על דברי חז"ל "כל

האוכל בתשיעי – כאלו מתענה בתשיעי ועשירי", כי היהודי הגיע ביום זה למדרגה אשר האוכל שלו יותר קדוש מהצום שלו, ולכן אכילתו של היום נחשבת כצום של שני ימים – תשיעי ועשירי, ואלו הצום של מחר נחשב רק כצום של יום אחד!

בליל יום הכפורים אחרי תפלת "כל נדרי", בערך בחצות הלילה, היה הקהל שוב נכנס לחדר הרבי. כולם נדחקו לחדר והצפיפות הייתה גדולה, למרות זאת הרגישו רווחה כמאמרם ז"ל, שבין הניסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש היה "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים", והקשיבו לקולו הערב של הרבי שלמד משניות "יומא". גם הושמעו מפי קדשו רעיונות בחסידות.

בעיצומו של יום הכפורים, זכינו לנעימות כזו, שלא הרגשנו שום רעבון וצימאון לאכילה ולשתיה גשמית, מפני ששאבנו אל קרבנו מלוא חופניים קדושה וראינו כמה אמת באמרה המפורסמת – שלא ידוע למה ציוו לא לאכול ביום הכפורים ובת"ב, כי בת"ב מי יכול לאכול, וביום הכפורים מי צריך לאכול!

גם בעלי התפלה שליחי הציבור הקדוש ביום כפור הצטיינו בפשטותם ובתמימותם עם ה' אלוהיהם, ושמשו כפה וכמליץ לכל המתפללים אתם, ובראשותם הרבי הקדוש.

עם כל התנהגותו של הרבי משך כל שנות חייו, שהיה תמיד טרוד בתורה ובתפלה ובעבודתו בקדוש, והיה רחוק מלהקפיד על שמירת זמני האכילה, הקפיד עם זאת יום הכפורים לשמור על הזמן בקפידה ובדייקנות לא להחמיר ולא להטריח את הציבור. ודאג שיתקעו בבית מדרשו את תקיעת צאת יוהכ"פ בדיוק בזמן שבלוח, ולא לאחר אף ברגע.

תיכף אחר מעריב היה פוקד על הקהל להבדיל ולהסב לסעודה. באמשינוב היה נהוג שכל החסידים שעלו לרבי, היו אוכלים יחד בבית המדרש, והאוכל הוגש לכולם ממטבח של הרבי, ממה שהרבנית הצדקנית פייגא ברכה ע"ה הכינה במו ידה.

הרבי עוד פרש לחדרו להשלים את סדר יומו ועבודתו בקודש שארך עוד שעה ארוכה, וכשנכנס לשולחן הטהור השרה בהדר פניו ובצורתו האצילית מין אוירה מתוקה ומרוממת, שקשה לתארה. וכשנזכרים את הרגשתנו בשעות הנעלות של השולחן שבמוצאי יום הכפורים והשמחה העילאית, עוד היום בהזכר מעמד זה, מתמוגגים ממתיקות, ומתחילים להרהר וליצור לנו מושג על ההשראה והשמחה הגדולה שהיתה לאבותינו בזמן שבית המקדש היה קיים, כשהכהן הגדול היה עושה יום טוב בצאתו בשלום מן הקודש כנאמר במסכת יומא, לפי מה שמתואר בספרי ראשונים מהלילה הזה בירושלים עיה"ק תובב"א.

שמחת מוצאי יום הכפורים שהרגשנו בשולחנו של הרבי הרש"ש מאמשינוב באוטבוצק, הייתה שמחה מיוחדת במינה. בכל ימי שבת קודש הייתה השמחה שרויה במעונו של הרבי ובסביבתו, אבל לא כבמוצאי יו"כ"פ. גם דברי התורה שהרבי השמיע בשולחן זה הוסיפו לרגשי השמחה הפנימית, והם נסבו כמעט כל שנה על האמור: "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך, כי כבר רצה האלוהים את מעשיך". בסוף השולחן היה הרבי שר יחד עם הקהל את השיר "אין כאלוקינו" בניגון וורקא נעים ומקובל מימות דור.

אחרי הסעודה העילאית, יצא הרבי עם הקהל הקדוש לקדש את הלבנה. וכשחזרו לבית המדרש, השתלבו במעגל, והרבי במרכז, לרקוד ולהתרום מהקרקע. הרבי לא היה מרבה לעשן אלא בשעת חדווה היו מגישים לו סיגריה טובה, וכשהיה מעשן הפיצה ריחות טובות והעשן היה מתמר ועולה, וזה הזכיר המסופר בחז"ל: שבזמן שהיה בית המקדש עומד וישראל עושים רצונו של מקום, היה עשן ענן הקטורת מתמר ועולה כמקל.

היה זה טבעי והגיוני, אחרי הרגשת טעם כזה בימים הקדושים וביום הכפורים שכאלה, למה שהקב"ה קבע את ימי "זמן שמחתנו" תיכף אחרי הימים הנוראים. כי רק אחרי הזדככות זיקוק והתיישרות שכזו, אפשר לשמוח ללא כל דאגות והפרעות כמאמר "ולישרי לב שמחה" (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים ט תשרי תשל"ז).

פעם נכנסה אשה לביתו של הרבי רש"ש באוטווצק, וסיפרה לו בבכיות כי בעל נעוריה נפטר עליה בדמי ימיו והיא נשארה אלמנה גלמודה עם יתומים קטנים ובעל הבית שהיא גרה אצלו מעונין שהיא תפנה את הדירה ועל כן התחיל מציק לה באופן מבהיל ונורא לכן היא מבקשת מהרבי שיקלל את בעל הבית או שיתפלל שיקוימו בו קללותיה הנמרצות שהיא ביגונה מקללת בלי הרף.

הרבי דימה כי היות שישנם הרבה גוים באוטבוצק אשר בבתיים גרים יהודים גם במקרה דנן מדובר על גוי אנטישמי שונא ישראל הרוצה לנצל את חולשתה של האשה היהודית האלמנה שאין מי שיגין עליה.

ופנה למשמשו: מנדיל, שאל אותה לשמו וכתובתו של הערל, אולי יוכל מישו מאנשי שלומנו מתוך יחסי מסחר או אחרים להשפיע עליו שישנה את יחסו לטובה כלפי האלמנה.

האשה בשמעה את דברי הרבי התחילה לצעוק: על איזה ערל מדבר הרבי, הלא בעל הבית שלי אינו אלא "יהודי יפה", אחד מיהודי המזרח וכו'.

כששמע הרבי את דברי האשה התחיל לרעוד כולו. מה? מבקשים ממני לקלל יהודי ח"ו! תיכף שאל את כולנו אם לא הפליט ח"ו איזה דבר גנאי בגנותו של העברין, והרגענו אותו שלא ולא.

כשהלכנו אח"כ בשליחות הרבי להשפיע על בעל הבית שישנה את מעשיו לטוב הצלחנו לרכך את קשיחות לבו למרות טענותיו – ואולי הצודקות, היות שסיפרנו לו את חרדתו של הרבי לשלומו, ואיך שהתפלל שקללותיה ודמעותיה של האלמנה לא יפגעו בו. והוא נפרד מאתנו בלבביות באמרו כי את דברי אוהב ישראל כזה הוא מוכרח לקבל (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים כ"א חשון תשי"ז).

זכיתי להיות נוכח פעם ולראות באיזה כבוד שהיא (הרבנית שרה שנירר) נתקבלה ע"י מרן הרה"ק האדמו"ר רבנו שמעון שלום קאליש זצ"ל מאמשינו באוטווצק, אחד מגדולי האדמו"רים בפולין,

ועד כמה שהוא התעניין בכל פרט ופרט מעבודתה. באותו מעמד הוא פקד לכתוב לכל חסידיו בכל מקומות מושבותיהם שהוא דורש מהם ומצוה עליהם שיתנו את ידם ומלא עזרתם לעבודה קדושה זו (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים טו סיון תש"ך).

בכדי להדגים עד כמה היו גדולי החסידות זהירים בכתובת תוארים, אספר לקוראים עובדא שהייתי עד לה אצל הרבי הגדול הרש"ש מאמשינוב באטוואצק, אשר כאמור בחצרו גרנו. עזרתי באחד מערבי פסחים להכנות הרבות שעשה לכבוד החג הגדול והקדוש. הוא בעצמו זצוק"ל עמל רבות להכשיר את ביתו לקראת החג, והיו עבודות כאלו שהיה עושה אותם בעצמו במו ידיו. כן היה מוציא בבית מדרשו כל ספר תורה מארון הקודש, מנגב את המעילים ומחליפם באחרים, שנעשו במיוחד לכבוד החג.

באחת מעמודות הקודש שאלני: "מאחר שנמנה הנני על עסקני צעירי אגודת ישראל, בוודאי הנני מכיר את אחד ממנהיגי ישראל הדגולים, ציר הסיים של אגודת ישראל הרב אהרן לוין מריישע הי"ד", והנה אחד מאנ"ש פנה אליו בבקשה שישפיע עליו שישתדל עבורו אצל השלטונות, והבטיח לכתוב אליו שיפעל לטובת היהודי בצרתו. ושאל אותי אם אפשר לתארו בתואר 'גאון' (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים כו שבט תשל"ט).

הרגשת חג הורגשה בבית הרש"ש מאמשינוב כשהרבי מראדזין (ה'תפארת יוסף') עמד לבקרו. החדר שקיבל בו את פני קדשו היה מצוחצח. על השולחן הוצבו כלים נאים מלאי פירות ומגדנות, משקה וכוסיות. כשהאורח הגיע היו מכניסים את כל מי שהיה באותה עת בבית המדרש. האורח והמארח ישבו בראש השולחן והקהל עמד מסביב. כולם כובדו במשקה ובמגדנות ובפירות, שתו "לחיים" ואח"כ יצאו, והצדיקים התיחדו לשיחות קודש² (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים כו שבט תשל"ט).

זכיתי לראותו (את אדמו"ר ר' אברהם יהושע העשיל וינברג מסלונים זצ"ל) מקרוב – זה קרוב לחמישים שנה, כאשר בא יחד עם אביו הצדיק יסוד עולם, אדמו"ר הרה"צ רבי ישכר לייב מסלונים זצוק"ל, ואחיו אדמו"ר הרה"צ רבי אברהם אדמו"ר מסלונים זצוק"ל שגר בביאליסטוק

² בהמשך המאמר שם: בכל פעם שהייתי חוזר בשב"ק, או ביו"ט, משולחנו של הרבי (מראדזין) לבית הוריי, שהיה כאמור בחצרו של הרש"ש מאמשינוב, והייתי פוגש את בנו יחידו, הלא הוא אדמו"ר הגה"צ הקדוש הרבי ירחמיאל יהודה מאיר קאליש זצוק"ל שנפטר לפני שנתיים בבית וגן שבירושלים ת"ו, היה דורש ממני לחזור על דא"ח ששמעתי מהרבי (מראדזין) בשולחנו הטהור, וכשהתחלתי לחזור על דברי הרבי כהבנתי הדלה, נעצר ועמד בהדרת כבוד, באמרו: לשמוע דא"ח שיצאו מפי קדוש עליון צריכים לעמוד בהדרת כבוד ודרך ארץ.

ואחר כך בברנוביץ, כשהיו באים להנפש בעיר מגורי הורי הקדושים הי"ד אטוואצק, והיינו מתפללים יום יום בבית מדרשו של אדמו"ר הגה"צ רבי שמעון שלום קאליש מאמשינוב זצ"ל (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים כד אייר תשל"ח).

זה ייקח יותר מידי אם אלך ואמנה את כל אלה מגדולי ישראל שבאו לאוטבוצק וביקרו בבית הרבי מאמשינוב, ונמצאים כבר בעלמא דקשוט. ברצוני להזכיר רק אחד שיבדל לחיים טובים וארוכים, וזכיתי גם כן להכירו מבית הרבי מאמשינוב, וזה כ"ק אדמו"ר הרמ"מ מלובביץ שליט"א, שהיה בא יחד עם חותנו הגה"ק הריי"ץ נ"ע, ועם היותו עדיין צעיר ועול לימים, כבר הכירו בו סימני גדלות מובהקים. היה ער ומתערב בשיחות הקודש, וכבר אז הספקנו לראות עד כמה שחתנו הצעיר של הרבי מלובביץ בקיא בכל חדרי תורה. ונשאל בתוך השיחות שאלות הלכתיות, ותשובותיו היו שגורות בפיו בכל חדרי התורה (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים ט תשרי תשל"ז).

על אחד מבעלי התפלה של יום הכפורים בבית מדרשו של הרבי מאמשינוב באוטבוצק, ברצוני להתעכב במקצת, כי חבל מאד ונחטא לאמת אם ניתן לדמות הוד כזו להשתכח מישראל.

היה זה רבי יצחק זוואלינר. כמו יצחק אבינו הראשון, היה זה "עולה תמימה" כולו קודש לה'. הוא היה אחד מגדולי היחסנים, בן לגדולים וקדושים בישראל. את השם "יצחק" קיבל על שם סבו הגדול ראש שושלות הזהב ווארקא, אמשינוב, סקרנוביץ, ביאלא, אלכסנדר, סטריקוב ועוד. הרה"ק ר' יצחק מווארקא, שהיה אבי אמו. ושם אביו היה רבי הערש מרדכי, בנו של הרבי ר' אברהם משה, בנו ומ"מ של הרבי ר' בונם מפשיסחא נ"ע. מלבד יחוסו הגדול, היה לו יחוס עצמי, צדיק נשגב, וקדוש עליון. ולמרות שגדולים וצדיקים ומאות רבות של חסידים ואנשי מעשה רצו לשים על ראשו נזר עטרה ולהכתירו כאדמו"ר, הוא ברח מזה, ועד לשנות חייו האחרונות התפרנס מיגיע כפיו מזה שהיה סוחר על הקומות של בתי וורשה הגבוהים יין כשר לקידוש. הוא היה מלא קסם אישי. כל הגה שיצא מפיו היה מלא חן.

רבי יצחקיל נפטר באחד מימי אדר³ תרצ"ד, והרבי הרש"ש מאמשינוב היה אז בארץ ישראל, ובנו הרה"ק הרי"מ חזר, ובא במיוחד לאוטבוצק, שם נפטר, לסדר את הלווייתו. ובמילי דהספדא שאמר עליו, אמר: "רבי יצחקיל, מלבד מעשיו הנאים והטובים, הוצק חן בשפתותיו"⁴.

³ ראה הערה הבאה בה הובא שנפטר באחד מימי חנוכה.

⁴ בעיתון שערים ט תשרי תשמ"א – כותב הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל: אחד מגדולי היחוס, שגם יחוס עצמי גדול היה לו, עובד ה' וצדיק נסתר שהסתופף בצל כ"ק אדמו"ר הרש"ש מאמשינוב כאחד מחסידיו ושמו ר' יצחקיל מעיירה זוולין. היהודי הזה התהלך בצדי דרכים כאיש פשוט, ורק מעטים שהתבוננו בו בעין פקוחה וחדה תפסו שלפניהם עובד ה' במסירות נפש בסתר ובהצנע לכת.

אלה שהתבוננו בדרכיו והכירו את קדושתו ורום ערכו, וכאלה היו רבים, רצו להכתירו לרבם, אבל הוא סירב. כל זמן שכוחו היה אתו התפרנס מיגיע כפיו והיה מתהלך ומטפס על הקומות הגבוהות בורשה למכור יין לקידוש במידה

כשהיה מיסב בשולחן הרבי בליל שב"ק, היה הרבי מכבד תמיד את ר' יצחקיל לשיר "מנוחה ושמחה", והיה כל כך נעים ומתוק לשמוע, ואבי הקדוש הי"ד היה מבקש ממני תמיד לשיר את שירו של ר' יצחקיל.

ביום הכפורים האחרון לחייו, זכיתי לשמשו ולעמוד לידו כל היממה. ומעשה שהיה כך היה:

בקיץ תרצ"ד, היה הרבי מאמשינוב עם משפחתו בארץ ישראל. לפני נסיעתו⁵, הוא ביקש להחזיר את ר' יצחקיל, שהיה אז כבר זקן וחלש, לביתו באוטבוצק בכדי להשגיח עליו מקרוב. ובאותו הקיץ, גר בדירת הרבי באוטבוצק חתן אחיו, הרבי הקדוש רבי שמואל שלמה מראדזין הי"ד, ונשאר שמה עד אחרי החגים.

קרוב לימים הנוראים נחלש רבי יצחקיל מאד, והרופאים אסרו עליו לצום ביום הכפורים. לפי בקשתו, הורידו בערב יום הכפורים את מיטתו לחדר הרבי שעל יד בית המדרש, בכדי שיוכל לשמוע ולהתפלל עם הציבור.

הרבי מראדזין העמיד ליד מיטתו שולחן, חיפש שעון טוב, הכין מיני מזונות וחלב, הכין את הכוס המחזיק פחות משיעור, וכן חתך חתיכות עוגה ופקד עלי לעמוד לידו ולהסתכל בעיניו ובשעון משך כל היממה, ולשים בפיו לטעום ממה שהכין לפי השעון בפחות מעשר דקות כדין חולה אשר אוסרים עליו לצום ביום הכפורים. ועד היום, כשאני נזכר ביום כפורים זה, אני מודה להשם יתברך על זה שזיכני לשמש איש צדיק נשגב כזה, בן לאבות גדולי ומורי עם ישראל כאלה, בחודשי חייו האחרונים.

ובמשורה. כל פעם שהיה בא לרבו הרש"ש באטוואצק לשבת ומועד, היה אבי מייעץ לי, הסתכל היטב היטב וראה בעיניך את דרכיו ומעשיו של יהודי יקר וקדוש כזה, למד מדרכיו ומעשיו.

לעת זקנה כשחלש ולא היה כבר לו במובן הפיזי כח להתהלך ברגליו ולהרויח את לחמו כהרגלו, הקצה לו הרבי הרש"ש דירה בביתו באטוואצק והוא ישב על התורה ועל העבודה – עבודת השי"ת, כשאדמו"ר הרש"ש מאמשינוב דואג לפרנסתו.

אינני שוכח אותם לילות שב"ק כשהיה ר' יצחקיל יושב ליד שולחנו הטהור של הרבי בשעות המאוחרות באמשינוב, הרבי היה מכבד אותו לשיר את זמר 'מנוחה ושמחה' והיה שר כל ליל שב"ק אותו ניגון. כמה נהננו ממתיקות שבזמירותיו.

באחד מימי חנוכה של שנת (תרצ"ה) [תרצ"ד] נפטר בשם טוב בביתו של אדמו"ר הרש"ש מאמשינוב, בנו אדמו"ר הריי"מ כבר חזר אז מארץ ישראל והוא טיפל בהלויתו, הוא הובא לקבורה באוהל זקנו הגדול הרבי ר' אברהם משה מפשיסחה, ובהספדו אמר עליו בזה"ל: רבי יצחקיל היקר, מלבד יחוסו מצד אבותיו הגדולים, ויחוס עצמו כצדיק נסתר ובעל מעשים טובים, הוצק חן בשפתותיו.

⁵ נסיעתו היתה בסוף חודש אדר תרצ"ג.

הארכת במקצת בתיאור דמות דיוקנו של רבי יצחקיל. והוא, כל זמן שכוחותיו אפשרו לו, היה עובר בבית מדרשו של הרבי ר' שמעון שלום מאמשינוב לפני התיבה לתפלת נעילה. הוא זצוק"ל, בקולו הערב ובפיו המתוק מלא החן כל כך הנעים לשומעיו את שעת הנעילה, שעת הצום האחרונה, והרגשנו בשעה זו עונג שאין לתארו במילים (הרה"ח ישראל איידלמן ז"ל, שערים ט תשרי תשל"ז).

האדמו"ר רבי שמעון שלום זצ"ל נשא בגיל 15⁶ את בת דודו ר' ישעיה'לה מפשיסחה וסעד 'קעסט' על שולחנו. כבר אז הכירו הכל את גדולתו בתורה, שקידתו הגדולה וצדקתו הנפלאה והתפעלו מהדרת פניו וטוב לבו. מיוזענו רבי משה אהרן בויס המעלה בפני את התקופה הזאת מספר, שהאדמו"ר זצ"ל התרועע אז עם אברכים מחסידי אלכסנדר שעליהם נמנה אף ר' משה אהרן, ועסק אתם יחד בתורה ובחסידות. הידידות ביניהם היתה גדולה מאוד ור' שמעלי' זצ"ל היה מפעם לפעם אף מתעסק ודוחף אותם קצת מתוך אהבה וחיבה. ואז אמר לו רבי משה אהרן: מה אתה מתעסק ודוחף אותנו, הלא בראשך יש לך כבר משהו אחר והנך לובש כבר להלכה "מכנסיים לבנים"... ר' שמעלי' היה כבר אז מפורסם בצדקתו ובדקדוקיו בקלה כבחמורה, ורבי משה אהרן מספר לי כל מיני פרטים מפליאים, וביניהם, שבשבת לא רצה בשום אופן שמישהו יגיש לו כוס מתוך חשש לשמירה מדוקדקת של דיני שבת, אלא הוא בעצמו מזג לו את כוסו.

אחרי שגמר את ה'קעסט' בפשיסחה חזר לאמשינוב. בשעת מלחמת העולם הראשונה עבר יחד עם אביו רבי מנחם לוורשא. ועם פטירת אביו התחיל להנהיג את עדתו בוורשא. היה אהוב על כל גדולי האדמו"רים וציבור חסידיהם וכן עם כל אדם ואדם ופשוטי עם. לשולחנו אשר רגיל היה לערוך בשעות הלילה המאוחרות נהרו הרבה חסידים אחרים וביניהם רבים מחסידי גור ובראשם ר' שמחה ברודר שהיה נמנה עם משפחת חצר גור, והוא זצ"ל אהבם קרבהם וכבדם מאוד.

כשגברה עליו חולשתו ועל פי פקודת רופאים היה צריך לגור במקום אויר צח, קנו לו חסידיו וילה באוטבוצק, שם הנהיג את עדתו ('דגלנו' תשרי תשט"ו), הרב חנוך אברמוביץ בשם רבי משה אהרן בויס ז"ל).

רבי משה אהרן בויס נכח פעם כשנכנסו אל הרבי רש"ש שני אברכים חסידיים והתלוננו בפניו על אחד מחסידיו שבאחת העיירות שאינו מרים תרומה כמסת ידו למען החזקת המקוה המקומי, והרבי ענה להם שישתדל להשפיע על חסידו זה למען הסדר הדבר. אולם האברכים – לא נחה דעתם והחלו להתקצף. אולם הוא חזר על אמריו בנחת עוד פעם ועוד פעם, וכל דבריו בנחת ובשלוה, אולם הם המשיכו בשלהם, ואני רציתי לסטור להם על פניהם, אולם הרבי הרגיש בכך

⁶ הרבי רש"ש נולד י"א תמוז תרמ"ג ונישא ב-ר' חשון תר"ס.

ותפס בידי לעכבני מכך, ולמרות התנהגותם זו פטרם לחיים ולשלום ('דגלנו' תשרי תשט"ו, הרב חנוך אברמוביץ בשם רבי משה אהרן בויס ז"ל).

פעם אחת בא אל הרבי רש"ש אברך ותינה לפניו צערו שהבעל הבית שלו עומד לפנותו מדירתו היות ולא פרע את שכר הדירה כנדרש, וסיפר לו שאף שתדלנותו של אדמו"ר מסוים לא הועילה, והוא מבקש מהרבי שיעשה כל אשר לאל ידו. הרבי קרא אליו את הבעה"ב הלז והתחיל לדבר אליו דברי כיבושין, אולם בעל הבית אטם אזנו משמוע, אז קם הרבי על רגליו ובקול רוגז אמר לו: 'מה אתה חושב, מיד אעשה ממך גל של עצמות'. המילים האלו פעלו את פעולתם, בעה"ב הודיע מיד בקול נכנע שלאברך לא יאונה כל רע, אולם הרבי רש"ש זצ"ל לא יכול היה במשך כל היום לחזור לאיתנו משום שהתבטא בצורה כזו כלפי יהודי, דבר שהיה נגד טבעו, וכל אותו היום היה שרוי בצער רב ולא טעם מאומה ('דגלנו' תשרי תשט"ו, הרב חנוך אברמוביץ בשם רבי משה אהרן בויס ז"ל).

רבי משה אהרן בויס היה סוחר עורות מצליח והובאה בפניו הצעה ממספר סוחרים המוכנים לקנות את סחורותיו בסיטונות, וכמובן שהלך לשאול בעצת רבו הרבי רש"ש לשמוע את חוות דעתו בנוגע לכך. הרבי רש"ש אמר לו שעיסקה זו יכולה לבוא בחשבון רק אם יאמינו לו הסוחרים ולא ידרשו ממנו חשבוניות, כי בבקשם לראות החשבוניות הם אינם מתכוונים לבקר את חשבוניות כי אם לדעת מאלו מקורות קונה הוא את סחורותיו. ואמנם כך קרה. ר' משה אהרן הודיע להם על רצונו לבצע את העיסקה בתנאי שלא יצטרך להציג לפניהם חשבוניות ועקב תנאי זה לא יצאה העיסקה אל הפועל ('דגלנו' תשרי תשט"ו, הרב חנוך אברמוביץ בשם רבי משה אהרן בויס ז"ל).

הרבי רש"ש היה רגיל תוך כדי שיחה עם חסידיו להעלות על הכתב דברים שעלו ברעיונו באותו רגע, ופעם ביקש רבי משה אהרן בויס ממנו רשות לראות מה כתב, ולא נתן לו, וכשיצא לרגע מהחדר ניסה רבי משה אהרן לקרוא את אשר נכתב, ומיד הרגיש בכך הרבי שנכנס שוב לחדר וגער בו בעדינות המיוחדת לו ('דגלנו' תשרי תשט"ו, הרב חנוך אברמוביץ, בשם רבי משה אהרן בויס ז"ל).

פעם אחת בהיות רבי משה אהרן בויס באוטבוצק פגש שם את חמותו של הרבי רש"ש - אשת רבי ישעיה'לה מפשיסחה - שסיפרה לו שבנה הקטן⁷ שוכב חולה בפשיסחה וברצונה לחזור לשם אולם חתנה אינו רוצה בשום אופן להפרד ממנה. נכנס רבי משה אהרן לרבי והזכיר לפניו שחמותו רוצה לחזור למקומה ואינה יכולה לעשות זאת היות ואינו רוצה להפרד ממנה. לאחר שהסתובב הרבי בחדרו רגעים אחדים כשהוא מעשן בנחת מסיגרתו, אמר: לא, אי אפשר לי להפרד ממנה. כעבור שעות מספר הגיע לידה מברק שהילד החולה הועבר לוורשא, ואז נפרד ממנה לשלום ונסעה לוורשא ('דגלנו' תשרי תשט"ו, הרב חנוך אברמוביץ).

⁷ שמא חוסר דיוק יש כאן, שכן לא ידוע על כך שלר' ישעי' מפשיסחה היה בן, כי אם שתי בנות היו לו, האחת, הרבנית פייגא ברכה - אשת הרה"ק ר' שמעון שלום, והשניה הרבנית דבורה רייזל הי"ד אשת רבי לייב לנדא הי"ד רב דקולייבל - אשר היתה כבת עשרים בהגיע הרה"ק ר' שמעון שלום להתגורר באוטבוצק. ואם קבלה היא - נקבל.